

Sammendrag av doktorgradsavhandlingar

Anne Banér

Uppkäftiga ungar och oförargliga barn. Barn i svensk skämtpress 1894-1924

Avhandling för graden fil. doktor ved Humanistisk fakultet, Stockholms universitet. Disputas oktober 2006.

Hur framställdes barn i svensk skämtpress i slutet av 1800- och början av 1900-talet? I en ny avhandling vid Konstvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, visar Anne Banér att barnen antingen sågs som starka och upproriska eller elaka och busiga.

Skämtpress upplevde sin storhetstid decennierna kring sekelskiftet 1900. Då fanns i Sverige ett 60-tal tidningar. I skämtpressen kommenterades med olika grad av humor dagsaktuella händelser samt kulturpersonligheter och politiker, kulturliv och världshändelser i form av kåserier, artiklar och skämthistorier, oftast illustrerade. Tidningarna anlätade ett flertal tecknare, många mer eller mindre bortglömda idag.

”Att bläddra igenom ett antal årgångar svenska skämttidningar är som att kliva in i sekelskiftets Sverige, det är som att befinna sig på gatan bland hästdroskor och skramlande spårvagnar eller i en salong med doft av te och ljud av porslin och frasande krinoliner, det är som att höra skrik och måsar och svordomar från hamnarna och skål och bubblande champagne från de fina salongerna,” berättar Anne Banér och fortsätter: ”I detta myller finns också barnen, här konfronteras de med vuxna och med varandra i möten på stadens gator, de ses leva sina liv i borgerligt inredda salonger eller i mörka kyffen mot stinkande bakgårdar med utedass på rad. Barnen i skämtpressens värld har tillskrivits ett antal roller som dels på ett humoristiskt sätt bidrar till att belysa det omgivande samhället med dess sociala strukturer och moraliska värderingar dels till att rent allmänt i komikens form roa den vuxne läsaren.”

Teckningar och anekdoter med barn i de två skämttidningarna Söndags-Nisse och Strix under åren 1894–1924 utgör materialet i avhandlingen. Huvudsyftet har varit att studera hur barn gestaltas och vilka roller de tillskrivits i de två tidningarna. Ett delsyfte har belyst relationen mellan text och bild och i samband med det har tecknarnas bidrag i skämtpressen analyserats. Ett tredje syfte har varit att sätta in skämten i ett humorteoretiskt perspektiv för att få svar på frågan om vilken typ av skämt som förekommer i tidningarna.

Materialet har analyserats i sju grupper utifrån de egenskaper barnen tillskrivits: Det avslöjande barnet, Det sanningssägande barnet, Det uppkäftiga barnet, Det smarta och fyndiga barnet, Det busiga barnet, Det elaka barnet och Det naiva barnet. I de fyra första grupperna träder ett starkt och upproriskt barn fram på tidningssidorna, ett barn som vågar gå emot vuxenvärlden och stå upp för sig själv. Dessa barn röjer mycket om den samtid de var en del av.

Det barn som mejslas fram i de andra grupperna utmärks inte av sådana starka karaktärer. Här skämtas det om barns elakhet, dumhet och naivitet, mer allmängiltiga begrepp. Dessa anekdoter och bilder har därför inte i lika hög grad kunnat ställas i relation till samtiden. ”Anekdoterna bygger på en dialog oftast mellan en vuxen och ett barn. Genomgående är det

vuxna som frågar något och barnet som svarar. Det tolkas som ett uttryck för makt från de vuxnas sida gentemot barnen,” säger Anne Banér.

De sju grupperna representerar två typer av skämt: satiriska och underhållande skämt. Undersökningen visar att i de satiriska skämten är barnens roll i första hand att i skämtets form informera om samtida förhållanden medan den i de underhållande skämten huvudsakligen är att roa den vuxne läsekretsen.

Kontakt:

Anne Banér, e.-post: anne.baner@barnkultur.su.se

Maud Ihrskog

Kompisar och kamrater. Barns och ungas villkor för relationsskapande i vardagen

Avhandling för graden fil. doktor i pedagogikk. Växjö universitet, Institutionen för pedagogikk. Disputas juni 2006.

Syftet med avhandlingen är att skapa en förståelse av barns och ungas kompisrelationer med avseende på identitetsbildning och socialisation, samt att belysa meningsskapande och informella läroprocesser i dessa kompisrelationer. Detta belyses i ett barns perspektiv.

Studien har ett etnografiskt angreppssätt för att över tid och genom en process kunna följa barnens relationsskapande. Insamling av empiri har pågått under två och ett halvt år. Barnen var 12 år gamla när studien startade och i undersökningen ingår tio barn. Med hjälp av intervjuer, samtal och brevväxling har jag fått ta del av barnens fria tid, fritidsintressen, fritidsaktiviteter och deras skolmiljö. Att forska med barn innebär i denna studie att insamlingen av data sker på barnens villkor.

I min utgångspunkt ligger att människans identitet formas av och i samspel med andra. Den symboliska interaktionismen som utgår från socialpsykologen Georg Herbert Mead utgör den huvudsakliga teoretiska ramen för min analys. Andra teoretiska perspektiv som varit vägledande är filosofen och sociologen Jürgen Habermas teori om system och livsvärld samt socialpsykologen och pedagogen Thomas Ziehes teorier om ungdomars kulturella friställning.

Resultatet i denna studie visar att kompisrelationen är avgörande för att ett gynnsamt identitetsskapande ska ske. I kompisrelationen skapas förtroende, tillit och ömsesidighet. Den gör att barnen/ungdomarna mår bra och känner sig älskade. Kompisrelationen blir en bekräftelse på att de är någon som duger. Att ha kamrater är inte det samma som att ha kompisar. Många har kamrater t.ex. klasskamrater, vilket är en förutsättning för att kunna skapa identifikation med flera och eventuellt vid behov kunna skapa nya kompisrelationer. Problemet är att alla barn inte får känna sig behövda och älskade av någon kompis och att det är svårt, särskilt i ungdomsåren, att skapa nya kompisrelationer.

Ungdomarnas socialisationsprocess gör att gruppen blir mycket betydelsefull för dem. I gruppen söker de, förhoppningsvis tillsammans med en kompis, bekräftelse och i gruppen sätts betyget på om de duger eller inte. Villkoren för att skapa relationer styrs till stor del av vuxnas förhållningssätt och hur barnens och ungdomarnas vardagsliv är strukturerat. Då barnen och ungdomarna till stor del befinner sig i en institutionell värld då de skapar relationer får det konsekvenser för de vuxna professionella pedagoger som verkar där. Kanske är det ett av lärarutbildningens viktigaste uppdrag att skapa medvetenhet om barn och ungas behov av tillhörighet och gemenskap. När man ser på kompisrelationer ur ett barns perspektiv står det

klart att de längtar och strävar efter att skapa en fungerande gemenskap. Samtidigt visar de hur utelämnande de är i denna strävan.

Kontakt:

Maud Ihrskog, e-post: maud.ihrskog@vxu.se

Cecilia Lindgren

En riktig familj. Adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-1975

Avhandling för graden fil. doktor ved Tema Barn, Institutionen för Tema, Filosofiska fakulteten, Linköpings universitet. Disputas juni 2006.

När en familj kommer till genom adoption har samhällsliga institutioner ett avgörande inflytande. Adoption ger därför en unik möjlighet att studera en samhällslig vision om den goda familjen. Det är utgångspunkten för Cecilia Lindgrens avhandling "En riktig familj. Adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-1975." Studien behandlar perioden från 1917, då Sveriges första adoptionslag antogs, till 1975, då internationell adoption etablerats. Tre tidsperioder, 1920-talet, 1950-talet och 1970-talet, har studerats närmare. Undersökningen rör det politiska arbetet med adoptionsfrågor, handböcker för adoptionsutredare samt handläggning av adoptionsärenden i Stockholm. Adoption studeras och analyseras som ett historiskt, samhällsligt fenomen och den offentliga regleringen av familjebildning står i fokus.

Genom principen om "barnets bästa", som enligt lag skulle tillämpas i varje enskilt fall, har styrningen av familjebildning under perioden varit tydlig. Men eftersom "barnets bästa" inte definierats och alltid varit öppet för tolkning har styrningen samtidigt varit vag och otydlig. Genom en analys av vilka betydelser "barnets bästa" tillskrivits synliggörs de regler för familj adoptionsverksamheten rymt. "Barnets bästa" fungerar som nyckeln till adoptionens "rules for realness", det vill säga de ofta implicita kriterier som definierar vad som är en riktig familj.

Det som gav adoptivfamiljen legitimitet, var under 1920-talet viljan att ta ansvar för barnet. Föräldrars engagemang och hängivenhet utmärkte en riktig familj. Barnets behov av föräldrars vård och omsorg stod i fokus. Den riktiga familjen var under 1950-talet normal, en "typisk" familj i normativ bemärkelse. Den skulle se ut och uppfattas som vilken familj som helst, och barn och föräldrar skulle matchas med utgångspunkt från bland annat utseende. Detta hängde samman med den omtolkning av adoptionens innebörd som blev tydlig i och med införandet av stark adoption 1958. Adoptivfamiljen, som tidigare varit en kompletterande familj, blev nu istället en ersättande familj. Med den utgångspunkten kunde adoptivfamiljen ta den biologiska familjens plats och konstrueras med den som mall. En sådan policy var omöjlig under det tidiga 1970-talet, då internationell adoption dominerade och olikheten mellan barn och föräldrar ofta var uppenbar. Den riktiga familjen definierades nu istället som öppen och social. Den skulle utgöra en plattform för barnet som skulle etablera relationer utanför familjen och erövra en egen plats i samhället.

De "rules for realness" adoptionsverksamheten under perioden vilat på kan således formuleras: hängivenhet – normalitet – socialitet. Detta speglar en förändrad syn på barn och familj som i avhandlingen vidare tolkas och förstås i relation till samhällsliga förändringsprocesser under 1900-talet.

Kontakt:

Cecilia Lindgren, e-post: cecli@iuv.liu.se

Nora Stene Preston

Engler i platåsko. Religiøs sosialisering av koptisk-ortodokse barn i London

Avhandling for graden dr. art. ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo. Disputas februar 2005.

Avhandlingen er en religionshistorisk studie av barn i en koptisk-ortodoks kirke i London, et østlig-ortodoks kirkesamfunn som har sine røtter i tidlig kristendom etablert i Egypt i løpet av det første århundret e.Kr. Foreldregenerasjonen i den aktuelle kirken jeg tok for meg var migranter fra Egypt eller Sudan, ankommet Storbritannia i hovedsak på 1970- og 1980-tallet (fra Egypt) eller på 1990-tallet (fra Sudan). Materialet ble samlet inn ved et års feltarbeid med utgangspunkt i menighetsliv og familiefellesskap. I et eget kapittel diskuteres feltarbeid som metode, inklusiv det å drive feltarbeid blant barn og ha barn som hovedinformanter.

Studien viser hvordan barn av kirkeaktive koptisk-ortodokse foreldre allerede fra barneårene lærer hva det vil si å være kirkemedlem. Ofte intensiveres barnas religiøse sosialisering, fordi både familie og kirkesamfunn søker å fremme en religiøs gruppetilhørighet hos den yngste generasjon. Temaene som tas opp viser hvordan koptiske barn i London bearbejder og uttrykker religiøs tilhørighet. Tilhørigheten fremtrer som mangefasettert, idet den opparbeides parallelt med tilpasning til ikke-koptiske omgivelser.

Avhandlingen viser at barn må sees som selvstendige, religiøse aktører, som bidrar både til endring og kontinuitet i den religiøse gruppen de tilhører. Analysen understreker samtidig hvordan barns handlingsrom var knyttet til bestemte konstruksjoner av barndom. Eksempelvis ble barn ansett for å være "englelike", og rituell renhet ble understreket. Barn var klar over den "englelikheten" voksne tilskrev dem, men mange ville gjerne kombinere denne med uttrykk for tilhørighet også til den engelske kultursfære. Fra deres ståsted var det fullt ut mulig å være "engler i platåsko".

Arbeidet setter barn i fokus, som familiemedlemmer, som kirkemedlemmer og som deltagere i organisert religionsopplæring. Via ulike vinkler som eksempelvis kirkens familieideologi, idealer og praksis rundt barneoppdragelse, spedbarnsritualer i hjemmet, mat- og fastetradisjoner, navnevalg, historier om skolehverdag, valg og bruk av ulike språk, analyser av søndags- og høytidspraksis samt barns deltagelse i kirkens sakramentspraksis blir det kastet lys over oppvekst i et innvandremiljø og over hittil lite kjente sider ved den koptisk-ortodokse kirkes tradisjon.

Kontakt:

Nora Stene Preston, e-post: n.s.preston@ikos.uio.no

Hans Petter Ulleberg

Et vidløftig sted. En analyse og diskusjon av skolegården som et sted for pedagogisk virksomhet

Avhandling for graden dr. polit. ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim. Disputas oktober 2006.

I doktoravhandlingen analyseres og diskuteres skolegården i et historisk perspektiv, og det undersøkes hvordan skolegården har blitt presentert som et sted for pedagogisk virksomhet i den norske grunnopplæringa. Avhandlingen problematiserer generelt sett stedets betydning i utdanningsdiskursen og spesielt skolegårdens betydning som et sted for barn og for pedago-

gisk virksomhet. Skolegården som et *sted* diskuteres og analyseres teoretisk ved bruk av fenomenologiske og poststrukturalistiske perspektiver på relasjonen mellom barn, pedagogikk og sted. Via et utvalg av offisielle plandokumenter for norsk skole undersøkes det hvordan skolegården har blitt presentert, og ved det hvordan språket er med på å konstituere ”skolegården” som et sted for pedagogisk virksomhet.

Det som trer frem fra det empiriske materialet er at fremstillingene av skolegården utvikler seg fra å vektlegge stedets pausefunksjon til vektlegginger av stedets undervisnings- og læringsfunksjon, og at det skal sørge for å tilfredsstille barns behov for ulike typer lek og aktivitet. Videre finner vi at leken og de frie aktiviteter i økende grad settes i forbindelse med forestillinger om barns utvikling, både kognitivt og motorisk. Dette brukes videre som begrunnelse for økt styring av barns utendørs aktiviteter på skolen. Siden 1970-tallet blir omtalen av skolegårdens pedagogiske funksjon styrket og den blir et sted der elevene bør produsere noe nyttig også i fristundene. Skolegården ses videre i sterkere grad som en del av barns oppvekstmiljø og blir de siste 30 åra koblet til begrepet nærmiljø. I dag skal skolegården både i og utenom skoletiden sørge for å gi elevene gode opplevelser, og innby og stimulere barna til mest mulig aktivitet og fysisk utfoldelse.

Avhandlingen viser hvordan skolegården som et sted for pedagogisk virksomhet kan forstås som et vidløftig sted, et sted som blir tillagt både store og små visjoner og målsettinger. Skolegården blir tildelt mange oppgaver og roller, og skal dekke en rekke funksjoner. Analysen av det empiriske materialet viser at *lek, læring og fysisk aktivitet* fremtrer som gjennomgripende forestillinger/ideer om skolegården. Disse tre forestillingene/ideene er videre uttrykk for, og innvevd i, ulike historisk betingede *diskurser* om skolegården, som igjen kan ses i sammenheng med bestemte diskurser i blant annet pedagogikken, utdanningspolitikken og oppvekstpolitikken.

Kontakt:

Hans Petter Ulleberg, e-post: hans.petter.ulleberg@svt.ntnu.no

Willy Aagre

Sporene der hjemme

Avhandling for graden dr. polit. i pedagogikk ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim. Disputas september 2006.

Førsteamanuensis Willy Aagre ved Høgskolen i Vestfold disputerte nylig på en avhandling om nordiske tenåringsrom, *Sporene der hjemme*. Avhandlingen viser at de svenske, danske og norske 15-16-åringenes måter å gi uttrykk for sin smak og sine estetiske preferanser på, kan være svært forskjellige. De forskjellene og de likhetstrekkene som registreres, henger et stykke på vei sammen med ”klassiske” kultursosiologiske variabler som kjønn, bomiljø, klasse og nærheten til det urbane. Men det viser seg også at den måten de unge aktivt setter sammen de tilgjengelige kulturelle og estetiske impulsene på, spiller en vesentlig rolle.

Willy Aagre bruker polariteten allmennkultur – ungdomskultur som dimensjon for å sette ord på den relative betydningen av disse impulsene. Den allmennkulturelle impulsen er mer voksennær og ”etablert”, mens den ungdomskulturelle impulsen er mer preget av den dagsordenen som settes av populære medier. Her spiller særlig musikken en sentral rolle som identitetsmarkør. Innenfor begge impulsene finnes det ”lave” og ”høye” former som de unge plasserer seg i forhold til, mer eller mindre bevisst. Det som blir det konkrete ”resultatet” på

det enkelte rommet, er betinget av et komplisert samspill mellom disse impulsene. Noen ungdommer ser ut til å være svært bevisste på hva de vil uttrykke med rommet sitt, mens værelset for andre "blir det det blir" uten særlig grad av bevissthet omkring hva rommet som helhet er ment å uttrykke i kulturell og estetisk forstand.

Et av funnene i arbeidet er at de unge deler seg når det gjelder det å velge mellom disse to kulturelle impulsene. Noen prioriterer den allmennkulturelle siden framfor den ungdomskulturelle. Andre tar det motsatte standpunktet. Atter andre kombinerer disse impulsene på nye og interessante måter. Slike kombinasjoner kan være uttrykk for en evne til å ta store deler av samtidskulturen i bruk, og kunne bevege seg smidig mellom voksenverdenen og ungdomsverdenen – i både kulturell og estetisk forstand av ordet.

Aagre bruker *scene* som metafor for hvordan rommene framstår og hvilke aspekter ved rommene som er mest framtrædende. På grunnlag av empirien identifiserer han tre idealtypiske scenebilder i rommene.

Den personhistoriske scenen viser den unges vektlegging av minner, både de fra egen barndom og det som har med familien som helhet å gjøre. Dette kan for eksempel være et klassebilde fra første klasse, de skoene de unge hadde som ettåring eller den avdøde bestemors gamle kommode. På slike rom kan også gamle barnebøker stå i hylla, fordi de også forteller sin historie om tidligere litterære opplevelser.

Ung-til-ung-scenen er veldig nåtidspreget. Det kan være vanskelig å finne ting som er eldre enn halvannet år på slike rom. Populærkulturen har en framtrædende plass i disse rommene, noe som er tydelig når det gjelder musikksmak og valg av plakater på veggene. Oppslagsverk eller ting som har å gjøre med skolearbeid og livets mer "alvorlige" sider, kan glimre med sitt fravær.

På-vei-til-voksen-scenen har et mer "modent" preg i kulturell og estetisk forstand. Slike rom er vanligere blant ungdom som ser opp til eldre søsken (ofte av samme kjønn) eller blant unge som av ulike grunner ønsker å skille seg ut fra sine jevnaldrende. Noen markerer dette bruddet ved å ta ned alle popplakatene og erstatte dette med kunst eller med mer "avanserte" filmplakater. En egen kaffemaskin kan også være et effektivt uttrykk i denne retningen. Likeledes bøker med mer "voksen" tematikk.

Det som er slående i mange av intervjuene med de unge hjemme på rommene, er hvor mye innsikt om det samtidige som mange får gjennom det som kan kalles ungdomskulturell meningsskaping. Denne kunnskapen kan ses som en utnyttet ressurs som i mye større grad burde vært satt i spill med skolens mer forutsigelige måter å beskrive samfunnsfenomener på. En undertekst i avhandlingene er derfor at skolens tradisjonelle angst for ungdomskulturen bidrar til å utelukke en inngang til samtidsbevisstheten som ungdom vanligvis har mye bedre oversikt over enn de voksne lærerne. Sett slik er ungdomsværelsene en unik kilde til denne delen av samtidskulturen.

Kontakt:

Willy Aagre, e-post: Willy.Aagre@hive.no